

Тарасенко Владислав В'ячеславович

*Аспірант Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київський національний університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)*

<https://orcid.org/0009-0006-2459-1740>

e-mail: over4enok@gmail.com

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Резюме

Досліджено основні етапи і найбільш актуальні питання освітньої складової як питомого елемента гуманітарної політики в системі україно-польських відносин. Виявлено системність у дотриманні принципів інституціоналізму як парадигми побудови двосторонніх відносин та методологічного підходу до формування робочих комісій (теорія про соціальні інститути К. Панунзіо).

Встановлено, що принцип інституціоналізму є основним, що дає можливість формулювати спільні цілі та шукати відповіді на критичні проблеми двосторонніх відносин у гуманітарній сфері. Окреслено особливості інституційних форматів, що були напрацьовані двома сторонами у спільній діяльності з питань гуманітарного спрямування. Обґрунтовано на базі оцінки практичної ефективності подальшу їх розробку та впровадження у інші складові гуманітарної сфери двосторонніх відносин, як то підготовка спільних підручників, мовне питання у польських школах, програми подвійних дипломів.

Проведено змістовно-концептуальний аналіз ключових двосторонніх угод у гуманітарній сфері як «дорожніх карт» для практичного розвитку україно-польського співробітництва.

Виявлено деякі виклики, з якими стикаються обидві держави на тлі безпекових, культурних, міграційних процесів, викликаних широкомасштабною агресією Росії проти України та зіткненням ідентичностей двох народів. Спрогнозовано посилення проблемних чинників — демографічний,

мовний, що потребують уваги у перебігу подальшої реалізації гуманітарної політики як сфери співпраці України та Польщі.

Ключові слова: Україна; Польща; Європейський Союз; освіта; громадянське суспільство; гуманітарна політика; демократія.

Вступ

Освіта є невід’ємною частиною гуманітарної політики, що впливає на розвиток україно-польських відносин, що регулюються відповідними нормативними документами. Основний зміст поняття «гуманітарна сфера» полягає в тому, що в центрі політико-правового регулювання між-державних відносин опиняється людина — у всій повноті її існування та творчої діяльності. Гуманітарна сфера є відносно самостійною галуззю суспільної діяльності, спрямованою на забезпечення духовного розвитку особистості й суспільства. Вона охоплює сукупність напрямів, орієнтованих на розкриття людського та соціального потенціалу, розвиток творчих і інтелектуальних здібностей, а також збереження культурного різноманіття й ідентичностей. Державне управління гуманітарною сферою слід розуміти як свідомий організаційний і регулюючий вплив держави на її стан та розвиток [1, с. 202]. У нашому контексті складність управління гуманітарною сферою, зокрема її освітньою складовою, посилюється дією двох суб’єктів, що послуговуються міжнародно-правовими нормами та мають свої окремі національні інтереси, які не збігаються, а у чомусь і суперечать. Тому держави мають синхронізувати цей процес, який носить чутливий соціально-політичний характер.

Освітня складова гуманітарної політики в україно-польських відносинах зазнає проникнення та має відрефлексовувати на інші елементи двосторонніх взаємин, особливо там, де є суперечності та різне прочитання. Насамперед це стосується політики історичної пам’яті, де точаться як наукові, так і політичні дискусії, і де політизації історії у перебігу актуальних виборчих процесів у Польщі використовується місцевими політиками як тригер популістських заяв та рішень. Раніше вони були частиною лише польського національного інформаційного простору. Але двосторонні зв’язки між державами та суспільствами України та Польщі настільки поглибилися внаслідок притоку біженців після початку повномасштабної агресії Росії, що внутрішньо польська політична боротьба тепер неминуче експлуатує «українське питання» та стає предметом для рефлексій як українців в Україні, так і українців у Польщі, які зберігають свою національну чи громадянську ідентичність та шукають можливості апелювати до своїх інтересів. Тому такий суспільно значущий чинник як освіта та її соціальне навантаження на емоційний стан представників двох суспільств визначає нашу увагу до цієї сфери двосторонніх відносин.

Методи дослідження

Для досягнення поставлених завдань під час наукового пошуку автор послуговувався методологічним інструментарієм, а саме сукупністю методів, прийомів, принципів та підходів, що дозволило ґрунтовно вивчити об'єкт дослідження, зібрати та проаналізувати масив даних, та сформувані відповідні *висновки*. Базовою методологією дослідження є аналіз інституційності у двосторонніх відносинах у галузі освіти та науки. Історичний метод дав можливість авторів створити хронологію підготовки та впровадження базових двосторонніх міжурядових угод, що окреслили суть та напрями україно-польської співпраці у гуманітарній сфері. Порівняльний метод дозволив виявити спільні та відмінні риси застосування принципів інституціоналізму у роботі двосторонніх комісій, що створені за ініціативи урядових відомств обох країн, а саме міністерств, які опікуються питаннями культури, освіти, науки. Завдяки методу раціональної реконструкції вдалося виявити послідовність та раціональну обґрунтованість прийняття інституційних рішень як українською, так і польською сторонами у питаннях гармонізації двосторонньої гуманітарної політики. Прогностичний метод дав можливість авторів визначити деякі потенційні виклики та ризики для успішної взаємодії України та Польщі у питаннях освіти як інструменту формування спільного гуманітарного простору. Метод медіамоніторингу дав можливість створити об'єктивну картину актуальних ініціатив відомств двох держав у гуманітарній сфері, дати оцінку ефективності та перспектив їх втілення.

Результати дослідження

Формування єдиного соціокультурного простору між Україною та Польщею, який би міг протистояти зовнішнім деструктивним впливам, забезпечити сталість зв'язків між українськими та польськими суспільствами, взаємодію між державними інституціями, неможливе без освітньої складової. Особливо з урахуванням тієї обставини, що освіта першочергово стосується молодших поколінь, а наукова сфера є однією з найбільш інтернаціоналізованих, де міжнародне партнерство є умовою прогресу.

Питання двосторонньої гуманітарної політики у вітчизняному науковому дискурсі розглядається у роботах таких авторів: В. Вознюк [2], Є. Стадний [3], В. Горбатенко [4], О. Дніпров [5], О. Моцик [6], К. Диса [7], С. Федонюк [8] та ін.

Серед польських вчених, котрі опікуються дослідженнями гуманітарного виміру двосторонніх відносин, зокрема освітньо-наукової сфери, відзначимо В. Сташевського [9], Н. Гергало-Домбек [10], П. Длугош [11] та ін.

Україна та Польща загалом дотримуються принципу інституціоналізму як методологічного підходу шляхом формування відповідних двосторонніх комісій для вирішення питань, що є чутливими, критичними та потребують додаткової уваги фахівців вузького профілю, а у разі потреби — можуть бути посилені представниками інших галузей.

Якщо говорити про освітню сферу, то тут діяльність тематичних двосторонніх комісій публічна й медійна ще й завдяки тому, що зачіпає інтереси широкого кола родин, їх повсякденного життя, буденних проблем. Крім того, очільники профільних відомств двох країн долучаються у різний спосіб до роботи комісій чи, принаймні, публічно висловлюють своє бачення на відповідні проблеми у освітній та науковій царинах. Показово, як міністерка національної освіти Польщі Барбара Новацька (опікується з освітою школярів) висловила критику щодо змісту шкільних підручників з історії України, зокрема тих параграфів, які висвітлюють чутливу тему Волині у роки Другої світової війни. У листі на адресу міністру освіти України Оксену Лісовому міститься прохання «вжити негайних заходів і переглянути зміст українських підручників». Польська урядовиця апелювала до того, що «представники Польщі та України здійснюють моніторинг змісту підручників у рамках двосторонньої експертної комісії зі шкільних підручників з історії та географії». Вона також запропонувала змінити регламент роботи комісії, щоб обидві сторони могли визначати підручники, які становлять спільний інтерес для рецензування. Причиною для цього вона вказує те, що «і українська, і польська сторони висловлюють сумніви щодо змісту підручників з історії». На одному із засідань комісії в Ужгороді український представник висунув пропозицію підготувати спільний підручник з історії. Польська очільниця попросила українську сторону в особі керівника МОН України почати роботу над його підготовкою [12]. Однак маємо констатувати, що однозначної думки серед освітянської та академічної спільноти на такі підходи до співпраці у гуманітарній політиці, особливо що стосується деталей, на тепер немає.

До прикладу, інституціоналізм є одним із методологічних принципів і у роботі Міністерства культури та стратегічних комунікацій (правонаступника Міністерства культури та інформаційної політики) України у питанні ексгумації жертв Волинської трагедії з Міністерством культури та національної спадщини Польщі. Такий підхід виявився виправданим та ефективним у роботі МКСК у контексті політики історичної пам'яті. Щодо цього наводимо думку польських посадовців. Так, польська міністерка культури Ганна Врублевська назвала завершені ексгумаційні роботи в нині зниклому селі Пужники, що у Тернопільській області, «подією надзвичайної історичної ваги» [13].

З українського боку заступник міністра культури та стратегічних комунікацій з євроінтеграції Андрій Наджос також підтверджує дієвість інституціонального підходу до гострих двосторонніх питань шляхом формування спеціалізованих міжурядових комісій, учасники яких з обох сторін мають політичну волю до розв'язання проблем, докладають практичних зусиль та несуть відповідальність за перспективи двосторонніх відносин [14].

Як узагальнення можемо твердити, що як в освітній сфері, так і у питаннях історичної пам'яті інституційний принцип є підтвердженим практикою, хоча на перший погляд виглядає надмірно політизованим та забюрократизованим, чим страждає брюсельська бюрократія. Проте за наявності політичного рішення та ефективної роботи представників урядових двосторонніх комісій результат буде прогнозованим. «Ми не плануємо змінювати нашу позицію щодо продовження пошукових та екстимаційних робіт ні в найближчому, ні в віддаленому майбутньому. У нас є позитивний досвід з Пужників, і ми готуємося до спільного перепоховання, яке заплановано на початок вересня», — заявив заступник голови Міністерства культури та стратегічних комунікацій України А. Наджос в інтерв'ю РАР [15].

Питанням залишається інформаційно-комунікативний супровід ініціатив відомств гуманітарного профілю обох країн та висвітлення процесу їх практичного втілення. Якщо це останнім часом у Мінкульту є відносно системним явищем, то у МОН та його польського партнера це залишається, на наш погляд, фрагментарним та менш послідовним. Важко оперативно відстежити, як втілюються ініціативи, схвалені очільниками відповідних відомств України та Польщі. А це є частиною стратегічних комунікацій, що у час гібридного протистояння з тим же «руським міром» є складовою наративних стратегій.

Часом, такі комісії діють не надто ефективно, призупиняють свою роботу чи переглядають склад. Це залежить від політичної кон'юнктури, чинника лідерів таких структур, фінансування чи звичайних управлінських рішень і політичної волі їх керівників. Загалом, двосторонні освітні ініціативи відображено у проекті міжурядової угоди між Міністерством освіти та науки України та Міністерством національної освіти Республіки Польща. Зокрема, угода передбачає визнання українських освітніх центрів на території Польщі, вивчення української мови як другої іноземної та введення українознавчого компонента. Та процес остаточного затвердження та підписання угоди все ще не отримав завершення [16].

Загалом відповідна законодавча база як в Україні, так і у Польщі існує. Ще влітку 2018 року Сейм Польщі проголосував новий Закон про вищу освіту, а уряд розробив низку пов'язаних із ним нормативних актів.

Законодавчий документ замінив попередню редакцію, що діяла від 2005 року [17; 18].

Український вчений С. Федонюк пояснює прийняття так званої «Конституції для науки» швидким розвитком науково-технічного прогресу та зростаючою потребою у нових компетенціях і кваліфікаціях, необхідних випускникам закладів вищої освіти, скороченням життєвого циклу продуктів, зокрема, й самої вищої освіти, упровадженням інноваційних освітніх технологій і посиленням конкуренції на ринку освіти та науки. [8]. Відтоді університети у Польщі розробили нові статuti, конкретизували роль ректорів, ініціювали створення нового органу — рад університетів, переглянули процедури отримання вчених ступенів, а також, що важливо, — змінили модель фінансування вищої освіти [19, с. 5]. В Україні закон про вищу освіту був прийнятий дещо раніше, влітку 2014 року [20] і став тригером для подальших трансформацій в освітній сфері загалом.

Якщо розглянути деякі приклади, що дають уявлення про систему відносин у згаданій сфері, то сучасні україно-польські відносини загалом можна охарактеризувати як конструктивні та прогнозовані. Офіційна Варшава традиційно виступає в ролі адвоката України в питаннях європейської інтеграції та прагнення Києва до членства в НАТ. О. Показово, що після Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р., на якому 90 % населення УРСР підтримали проголошення Верховною Радою незалежності України та створення самостійної української держави — України, саме Польща, а також Канада, вже наступного дня, 2 грудня, визнали незалежність Києва. За ними впродовж кількох днів незалежність України визнали такі держави: Угорщина, Латвія, Литва, Росія, Болівія, Аргентина, Болгарія, Куба, Хорватія, Чехословаччина [21].

Прихильність тодішньої польської влади до України була на такому високому рівні, що польські дипломати буквально суперничали з канадськими в тому, хто перший визнає незалежність і надішле в Міністерство закордонних справ України відповідну дипломатичну ноту. Незважаючи на закиди російської пропаганди, яка й по сьогоднішній день намагається внести розкол у відносини між українцями та поляками, польсько-українські відносини загалом не є проблемними й зазвичай не пов'язані з негативними емоціями [22].

У подальшому відносини між державами формувалися згідно «Договору між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво» від 18 травня 1992 р. [23]. Вже тоді у ньому відзначалася тяглість багатовікової спільної культурної спадщини України і Польщі та її приналежність до європейської цивілізації. Також у договорі підкреслюється важливість розвитку партнерства у сферах культури, науки та освіти з урахуванням світових і європейських стандартів.

Документ передбачає створення освітніх і культурно-інформаційних центрів, підтримку свободи слова та засобів масової інформації, обмін друкованими й аудіовізуальними матеріалами, а також співпрацю в галузях радіомовлення, телебачення та діяльності інформаційних агентств.

Окрема варто зауважити, що у Статті 15 Договору йдеться про те, що Україна та Польща докладуть зусиль для посилення позицій країн в освітньому просторі. Так, особлива увага та сприяння надаватимуться вивченню польської та української мов в освітніх закладах обох країн тощо.

Загалом Договір став міцним фундаментом для побудови взаємовигідних відносин двох стратегічно важливих держав у регіоні ЦС. Є. Ба більше, документ визначає українців та поляків не інакше як братніми народами. Фокус уваги на позитивних моментах відносин, що стане запорукою розширення співробітництва.

Своєю чергою «Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти» від 20 травня 1997 р. більш детально окреслює напрямки співпраці в освітній сфері [24].

Зокрема, йдеться про більш ширший діалог між академіями наук, науково-дослідними установами, вишами та науковцями, а також створення необхідних умов для наукової співпраці — спільні наукові дослідження та заходи, обмін студентами, обмін публікаціями і науковою інформацією про нові дослідження в галузі науки, техніки, промислових технологій, доступ до архівних матеріалів тощо. Крім того, Угодою передбачається більш глибоке вивчення української мови, літератури і українознавства у польських вишах, та відповідно польської мови, літератури і полоністики у вишах України, а також обопільне визнання шкільних атестатів, дипломів вишів, наукових ступенів і вчених звань.

Не менш важливим є взяття на себе зобов'язання щодо забезпечення національних меншин доступом до навчання рідною мовою у дитячих садочках, школах початкового і середнього рівня. Цей напрямок спільної урядової роботи має своє продовження в «Угоді між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти» від 19 січня 2015 р. [25]. Фокус особливої уваги на підвищенні кваліфікації кадрів, які залучені в роботу начальних закладів усіх рівнів, включно з культурно-освітніми центрами, які створені громадськими організаціями національних меншин як в Україні, так і в Польщі. Акцент на працівниках у сфері управління освітою та розвиток і підвищення рівня викладання української мови в Польщі та польської мови в Україні.

Профільні міністерства інвестують свої зусилля в розвиток безпосередньої комунікації між навчальними закладами України та Польщі, що посилює так звані горизонтальні зв'язки між освітніми колами двох сусідніх держав. Співпраця освітян та науковців переходить на більш особистісний рівень, що сприяє розвитку гуманітарної політики україно-польських відносин. Для цього зацікавлені установи освіти проводять спільні заходи: конференції, симпозіуми, олімпіади, конкурси для молоді тощо. Для реалізації статей та положень вищезгаданої міжміністерської угоди у березні 2015 р. створено «Консультаційну комісію з питань освіти» та затверджено її склад [26].

До інституційних механізмів, що унормовують двостороннє співробітництво між Україною та Польщею в гуманітарній політиці також належать такі: а) Міжпарламентська асамблея Верховної Ради України, Сейму і Сенату Республіки Польща, Сеймасу Литовської Республіки (2005 р.), у рамках якої діють комітети з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України; співробітництва у сфері безпеки; економічного, регіонального та місцевого співробітництва; гуманітарного та культурного співробітництва; б) Українсько-польська Рада обміну молоді (2015 р.); в) Українсько-польський Форум істориків (2015 р.), мета якого — продовження українсько-польського діалогу з питань історичного минулого тощо [27].

Водночас потребують підписання проекти міждержавних або міжвладних угод між Україною та Польщею у сфері вищої освіти, дошкільної й загальної середньої освіти. Зокрема, під час польсько-українських міждержавних консультацій, що відбулися 28 березня 2024 р., сторони підтвердили готовність до подальшої співпраці у галузі освіти та науки, студентської мобільності, а також обговорили проєкт угоди про вищу освіту. Проте автору не вдалося знайти підтвердження його підписання. Зазначається, що її підготовка триває відповідно до законодавства обох країн. У межах тих самих консультацій підтримано ініціативу щодо підготовки угоди про співробітництво у сфері дошкільної та загальної середньої освіти (включно з мовою навчання — польською чи українською), але факту підписання також поки не зафіксовано [28].

За даними Центру громадянської освіти, станом на березень 2024 р. у Польщі проживало 293 тис. українських дітей, які приїхали з батьками після повномасштабного вторгнення РФ. У польських школах навчалося близько 185 тис. українських учнів. Водночас фокус співпраці урядів України та Польщі, за даними Міністерства освіти України, спрямовано на: обмін досвідом у сфері розвитку та управління системою вищої освіти; підтримку двосторонніх програм академічної мобільності для студентів, викладачів та науковців; вивчення української та польської мов; підтримку досліджень пов'язаних з історією, мовою, літературою та мистецтвом обох країн [29].

Традиційно дискусійним є мова викладання, особливо у школах. У 2025 році, на тлі значного зростання кількості українських учнів у польських школах, активно обговорюється можливість запровадження української мови як другої іноземної. Попри політичну підтримку та зацікавленість освітніх середовищ обох країн, на початок навчального року (вересень 2025 року) українська мова не набула статусу затвердженої на державному рівні другої іноземної в польській освітній системі. Її викладання залишається правом та відповідальністю на рівні окремих закладів освіти. Прогресом є те, що напрацьовано певні умови, коли у рамках чинного польського законодавства школи можуть запроваджувати її викладання [30]. З цим питання українські громадяни можуть звернутися до дипломатичного представництва України у Варшаві. Механізм передбачає заповнення спеціальної Google-форми для збору інформації про подачу звернень до керівництва польських закладів середньої освіти щодо формування класів, де викладатиметься українська мова як друга іноземна.

Щодо потенційних викликів та предмету для наукового дослідження, то, на наш погляд, демографія стане тим чинником, який визначатиме подальші трансформації та рішення щодо спільної освітньої політики як частини двосторонніх україно-польських відносин. Особливо гостро це буде для української сторони, оскільки російська агресія та тимчасова втрата Україною своїх територій спричинила виїзд батьків із дітьми до країн Заходу, перш за все, до Польщі. У країнах Європи, за даними Eurostat, офіційно знаходяться близько 1,5 млн українських дітей. Зокрема, неповнолітні, яким надано статус тимчасового захисту. Принаймні, з них 821,5 тисяч дітей повноцінно інтегровані в шкільну систему країни перебування. Слід зауважити, що майже 75% українських дітей за кордоном — молоде покоління віком до 14 років. Серед них є й такі, хто ніколи не ходив до української школи, оскільки змушений був покинути Україну одразу після початку повномасштабного вторгнення РФ [31].

Український соціолог Євген Головаха наводить приклад українських школярів у Польщі. Він вказує на їх «проблеми в спілкуванні з однолітками, коли не всі можуть опанувати мову на достатньому рівні й адаптуватися». На думку українського соціолога, «треба інформувати, а рішення виїхати чи повертатися має ухвалюватися не емоційно, а виважено, раціонально, тверезо» [32].

Висновки

Це виклик і одночасно можливість сформувати новий спільний освітній та науковий простори, а значить і ширший культурний простір. Цей простір буде засобом протидії агресивному просуванню «руського міра» та процесом повернення України до загальноєвропейського ціннісного

простору. Можемо констатувати, що перед обома країнами — Україною та Польщею, які безперечно є природними союзниками, що ще більше стало зрозуміло на тлі широкомасштабного вторгнення Російської Федерації, постає складне завдання — знайти консенсус на політичному та гуманітарно-освітньому рівні, враховуючи чутливі моменти в історії міждержавних відносин, якими часто маніпулює Кремль, та разом протистояти сучасним загрозам та ризикам, які постійно створює країна-агресор.

Від гармонійного розвитку спільного освітньо-наукового простору між Україною та Польщею, вочевидь, залежить і рівень безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи. Немає сумніву, що саме освіта, наука та безпека в довгостроковій перспективі залишатимуться одними з найбільших цінностей на Європейському континенті.

Список посилань

1. Степанко О. В. Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери. Теорія та практика державного управління. 2012. Вип. 3. С. 201-208.
2. Вознюк В. Співробітництво України та Республіки Польща у галузі науки та освіти в 90-их рр. XX — на початку XXI ст. Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи. 2017. Т. 7. С. 55 — 65.
3. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy/> (дата звернення: 26.07.2025).
4. Джерела і методологія дослідження сучасних українсько-польських відносин. *Studia politologica Ucraino-Polona*. Zytomierz; Kijow; Krakow. 2018. № 8. С. 51 — 57.
5. Поняття та сутність державного управління в гуманітарній сфері в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2011. Вип. 4. С. 185 — 189.
6. Моцик О. Знання долає кордони. Україна і Польща в освітній сфері. *Освіта України*. 2009. № 37. С. 1 — 2.
7. Dysa K. Kyiv Academy in Travelogues of the Second Half of the 18th through Mid-19th Centuries. *Kyivan Academy*. 2024. No. 21. P. 39 — 54. URL: <https://doi.org/10.18523/1995-025x.2024.21.39-54> (date of access: 26.07.2025).
8. Федонюк С. Рецензія на українськомовне видання Закону Республіки Польщі «Про вищу освіту і науку», прийнятого 20 липня 2018 року (зі змінами). Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи. URL: <https://ukrpolnauka.wordpress>.

- com/2020/11/13/рецензія-на-українськомовне-видання/ (дата звернення: 26.07.2025).
9. Staszewski W. Komitet Konsultacyjny Prezydentow RP i Ukrainy. Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, Studia i Materiały. Warszawa, 2000. 35 s.
 10. Стратегічне партнерство Польщі та України в умовах зміни міжнародної системи: точки зору Польщі та України / під наук. ред. Марек Петрась, Валентин Балюк, Григорій Перепелиця // Культурний вимір стратегічного партнерства Польщі та України. С. 155 — 169. Київ/Люблін: Видавництво Університету Марії Кюрі-Склодовської, 2024. 442 с.
 11. Długosz P. Strategie życiowe młodzieży na pograniczu polsko-ukraińskim. Nomos. Kraków 2017. 449 s.
 12. Nowacka poprosiła stronę ukraińską o działania. Chodzi o podręczniki dot. Wołunia. Polska Agencja Prasowa SA. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/novacka-poprosila-strone-ukrainska-onatychmiastowe-dzialania-chodzi-o-podreczniki-dot> (date of access: 26.07.2025).
 13. Костіна І. Політичний перелом: польська міністерка підбила підсумки ексгумації на Тернопільщині. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/21/7212113/> (дата звернення: 26.07.2025).
 14. «Kijów jest otwarty na dialog». Padła deklaracja ukraińskiego wiceministra ws. ekshumacji. Polska Agencja Prasowa SA. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/sprawa-ekshumacji-na-terytorium-ukrainy-kijow-jest-otwarty-na-dialog> (date of access: 26.07.2025).
 15. Віцeminістр культури України: Ексгумації тривають, і ніхто не має наміру це змінювати. PolskieRadio.pl. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3568421,vice-minister-kultury-ukrainy-ekshumacji-trivajut-i-nih-to-ne-mae-namiru-ce-zminjovati> (дата звернення: 26.07.2025).
 16. М-во нац. єдності України. Для врегулювання питань навчання українських дітей у польських школах планується підписання міжурядової угоди — Міністерство національної єдності України. unity.gov.ua. URL: <https://unity.gov.ua/2024/06/18/dlya-vregulyuvannya-pytan-navchannya-ukrayinskyh-ditej-u-polskyh-shkolah-planuyetsya-pidpysannya-mizhuryadovoyi-ugody/> (дата звернення: 23.07.2025).

17. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty. ISAP. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001457> (date of access: 26.07.2025).
18. DziennikUstaw2018r.poz.1668.Ustawazdnia20lipca2018r. — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dziennik Ustaw. URL: <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2018/pozycja/1668> (date of access: 26.07.2025).
19. Закон Республіки Польщі «Про вищу освіту і науку», прийнятий 20 липня 2018 року (зі змінами) / Пер. З польської І. Дегтярьова, С. Федонюк, Л. Колісник; Наукова редакція Т. Фінікова та І. Дегтярьової. К.: Таксон, 2020. 336 с.
20. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 1 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 26.07.2025).
21. 1991 — Всеукраїнський референдум та вибори Президента України. Український інститут національної пам'яті — офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/1/1991-vseukrayinskyu-referendum-ta-vybory-prezydenta-ukrayiny> (дата звернення: 21.07.2025).
22. Приходько Є. «Польща була на низькому старті». Як поляки першими визнали незалежність України. Нова Польща — портал про історію, культуру та політику. URL: <https://novapolshcha.pl/article/polsha-bula-na-nizkomu-starti-yak-polyaki-pershimi-viznali-nezalezhnist/> (дата звернення: 21.07.2025).
23. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво : Договір Україна від 18.05.1992 : станом на 17 верес. 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text (дата звернення: 21.07.2025).
24. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти : Угода Україна від 20.05.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text (дата звернення: 21.07.2025).
25. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти : Угода МОН України від 19.01.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_180#Text (дата звернення: 21.07.2025).

26. Про створення Консультативної комісії з питань освіти : Наказ від 30.03.2015 № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0367729-15#n5> (дата звернення: 22.07.2025).
27. Інституційні механізми. Посольство України в Республіці Польща. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3394-naukovo-tehnichne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 23.07.2025).
28. Polish-Ukrainian intergovernmental consultations – Ministry of Science and Higher Education – Gov.pl website. Ministry of Science and Higher Education. URL: <https://www.gov.pl/web/science/polish-ukrainian-intergovernmental-consultations> (date of access: 23.07.2025).
29. Оксен Лісовий обговорив навчання українських школярів у Польщі: подробиці. Говоримо про освіту – Всеукраїнський освітній портал. URL: <https://hovorymo.live/pro-news/0678/> (дата звернення: 23.07.2025).
30. Можливості для українських учнів у Польщі: вивчення української як другої іноземної мови та додаткові заняття. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/mozhlyvosti-dlia-ukrainskykh-uchniv-u-polshchi-vyvchennia-ukrainskoi-iaak-druhoi-inozemnoi-movy-ta-dodatkovyi-zaniattia> (дата звернення: 26.07.2025).
31. Лише кожна четверта вивезена до Європи українська дитина старша за 14 років. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/01/31/infografika/suspilstvo/lyshe-kozhna-chetverta-vuvezena-yevropy-ukrayinska-dytyna-starsha-14-rokiv> (дата звернення: 26.07.2025).
32. Негода Т. Євген Головаха, директор Інституту соціології НАН: Говорячи про людей, можна застосувати слово «всі» тільки в одному випадку: всі люди різн. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4012637-evgen-golovaha-direktor-institutu-sociologii-nan.html> (дата звернення: 26.07.2025).

References

1. Stepanko, O. (2012). The essence, purpose, objectives and components of the humanitarian sphere. Theory and practice of public administration, (3), 201 – 208 (22.07.2025). [in Ukrainian].
2. Vozniuk, V. (2017). Cooperation between Ukraine and Republic of Poland in the field of Science and Education in the 90's of XX c. – at the beginning of XXI c. Ukraine and Poland: past, present, prospects, (7), 55 – 65 (22.07.2025). [in Ukrainian].

3. Stadnyi, Y. (2017). Ukrainian students abroad: facts and stereotypes. Cedos. December 19, 2017. <https://cedos.org.ua/researches/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy/> (26.07.2025). [in Ukrainian].
4. Horbatenko, V. (2018). Sources and Methodology of research of modern Ukrainian-Polish relations. *Studia politologica Ucraino-Polona*, (8), 51 – 57 (22.07.2025). [in Ukrainian].
5. Dniprov, O. (2011). Concepts and Essence of State Management in the Humanitarian Sphere in Ukraine. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (4), 185 – 189 (22.07.2025). [in Ukrainian].
6. Motsyk, O. (2009). Knowledge Overcomes Borders. Ukraine and Poland in the Field of Education. *Education of Ukraine*, (37), 1 – 2 (22.07.2025). [in Ukrainian].
7. Dysa, K. (2024). Kyiv Academy in Travelogues of the Second Half of the 18th through Mid-19th Centuries. *Kyivan Academy*, (21), 39 – 54. <https://doi.org/10.18523/1995-025x.2024.21.39-54> (26.07.2025). [in Ukrainian].
8. Fedoniuk, S. (2020). Review of the Ukrainian-language edition of the Act of the Republic of Poland “On Higher Education and Science”, adopted on July 20, 2018 (as amended). *Ukraine and Poland: Past, Present, and Prospects*. November 13, 2020. <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2020/11/13/рецензія-на-українськомовне-видання/> (26.07.2025). [in Ukrainian].
9. Staszewski, W. (2000). Komitet Konsultacyjny Prezydentów RP i Ukrainy.. *Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, Studia i Materiały*. 35 s. (23.07.2025). [in Polish].
10. Pietraś, M. et al. (2024). Strategic Partnership between Poland and Ukraine in the Context of the Changing International System: Perspectives from Poland and Ukraine (Pietraś, M., Baluk, W., Perepelycia, H.). Kyiv/Lublin: The Maria Curie-Skłodowska University Press, 155 – 169 (23.07.2025). [in Ukrainian].
11. Długosz, P. (2017). Strategie życiowe młodzieży na pograniczu polsko-ukraińskim. *Kraków: Nomos*, 449 s. (23.07.2025). [in Polish].
12. Polska Agencja Prasowa SA. (2025). Nowacka poprosiła stronę ukraińską o działania. Chodzi o podręczniki dot. Wołyńia. *Polska Agencja Prasowa*. July 16, 2025. <https://www.pap.pl/aktualnosci/nowacka-poprosila-strone-ukrainska-o-natychmiastowe-dzialania-chodzi-o-podreczniki-dot> (26.07.2025). [in Polish].

13. Kostina, I. (2025). «Political breakthrough»: Polish minister summed up the exhumation in Ternopil region. *European Pravda*. May 21, 2025. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/21/7212113/>. (26.07.2025) [in Ukrainian].
14. Polska Agencja Prasowa SA. (2025). “Kijów jest otwarty na dialog”. Padła deklaracja ukraińskiego wiceministra ws. ekshumacji. *Polska Agencja Prasowa*. July 11, 2025. <https://www.pap.pl/aktualnosci/sprawa-ekshumacji-na-terytorium-ukrainy-kijow-jest-otwarty-na-dialog> (26.07.2025). [in Polish].
15. PolskieRadio.pl. (2025). Deputy Minister of Culture of Ukraine: Exhumations are ongoing, and no one intends to change that. *PolskieRadio.pl*. August 21, 2025. <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3568421,віцеміністр-культури-україни-ексгумації-тривають-і-ніхто-не-має-наміру-це-змінювати> (26.07.2025). [in Ukrainian].
16. Ministry of National Unity of Ukraine. (2024). To resolve issues related to the education of Ukrainian children in Polish schools, the signing of an intergovernmental agreement is planned. *Ministry of National Unity of Ukraine*. June 18, 2024. <https://unity.gov.ua/2024/06/18/dlya-vregulyuvannya-pytan-navchannya-ukrayinskyh-ditej-u-polskyh-shkolah-planuyetsya-pidpysannya-mizhuryadovoyi-ugody/> (23.07.2025). [in Ukrainian].
17. ISAP. (2018). Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty. *ISAP*. July 5, 2018. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001457> (26.07.2025). [in Polish].
18. Dziennik Ustaw 2018 r. poz. 1668. (2018). Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. *Dziennik Ustaw*. July 20, 2018. <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2018/pozycja/1668> (26.07.2025). [in Polish].
19. The Act of the Republic of Poland «On Higher Education and Science», adopted on July 20, 2018 (as amended). (2020) / trans. from Polish by I. Dehtriarova, S. Fedoniuk, L. Kolisnyk; scientific ed.: T. Finikova & I. Dehtriarova. Kyiv: Tukson, 336 s. (23.07.2025). [in Ukrainian].
20. On Higher Education: Law of Ukraine dated July 1, 2014, No. 1556-VII, as of June 1, 2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (26.07.2025). [in Ukrainian].
21. Ukrainian Institute of National Remembrance — official website. 1991 — All-Ukrainian Referendum and Election of the President of

- Ukraine. Ukrainian Institute of National Remembrance. <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/1/1991-vseukrayinskyy-referendum-ta-vybory-prezydenta-ukrayiny> (21.07.2025). [in Ukrainian].
22. Prykhodko, Y. (2021). “Poland Was at the Starting Line.” How the Poles Were the First to Recognize Ukraine’s Independence. New Poland – a portal about history, culture, and politics. August 13, 2021. <https://novapolshcha.pl/article/polsha-bula-na-nizkomu-starti-yak-polyaki-pershimi-viznali-nezalezhnist/> (21.07.2025). [in Ukrainian].
 23. Treaty between Ukraine and the Republic of Poland on Good-Neighborliness, Friendly Relations, and Cooperation: Treaty of Ukraine dated May 18, 1992, as of September 17, 1992. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text (21.07.2025). [in Ukrainian].
 24. Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on Cooperation in the Fields of Culture, Science, and Education: Agreement of Ukraine dated May 20, 1997. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text (21.07.2025). [in Ukrainian].
 25. Agreement between the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Minister of National Education of the Republic of Poland on Cooperation in the Field of Education: Agreement of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated January 19, 2015. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_180#Text (21.07.2025). [in Ukrainian].
 26. On the Establishment of the Consultative Commission on Education: Order dated March 30, 2015, No. 367. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0367729-15#n5> (22.07.2025). [in Ukrainian].
 27. Embassy of Ukraine in the Republic of Poland. (2022). Institutional mechanisms. Embassy of Ukraine in the Republic of Poland. March 22, 2022. <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3394-naukovo-tehniche-spivrobitnictvo> (23.07.2025). [in Ukrainian].
 28. Ministry of Science and Higher Education. (2024). Polish-Ukrainian intergovernmental consultations. Gov.pl website. March 28, 2024. <https://www.gov.pl/web/science/polish-ukrainian-intergovernmental-consultations> (23.07.2025). [in Polish].
 29. All-Ukrainian Educational Portal. (2024). Oksen Lisovyi discussed the education of Ukrainian schoolchildren in Poland: details. All-Ukrainian Educational Portal. March 28, 2024. <https://hovorymo.live/pro-news/0678/> (23.07.2025). [in Ukrainian].

30. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). Opportunities for Ukrainian students in Poland: studying Ukrainian as a second foreign language and additional classes. Ministry of Education and Science of Ukraine. May 29, 2025. <https://mon.gov.ua/news/mozhlyvosti-dlia-ukrainskykh-uchniv-u-polshchi-vyvchennia-ukrainskoi-iak-druhoi-inozemnoi-movy-ta-dodatkovy-zaniattia> (26.07.2025). [in Ukrainian].
31. Slovo i Dilo. (2025). Only one in four Ukrainian children taken to Europe is older than 14 years. Slovo i Dilo — analytical portal. January 31, 2025. <https://www.slovoidilo.ua/2025/01/31/infografika/suspilstvo/lyshe-kozhna-chetverta-vyvezena-yevropy-ukrayinska-dytyna-starsha-14-rokiv> (26.08.2025). [in Ukrainian].
32. Nehoda, T. (2025). Yevhen Holovakha, Director of the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences: When talking about people, the word «all» can be applied only in one case: all people are different. Ukrinform. July 8, 2025. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4012637-evgen-golovaha-direktor-institutu-sociologii-nan.html> (26.08.2025). [in Ukrainian].

Vladyslav Tarasenko

PhD Student, Educational and Scientific Institute of International Relations

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0006-2459-1740>

e-mail: over4enok@gmail.com

**EDUCATION AS PART OF THE HUMANITARIAN POLICY IN
UKRAINIAN-POLISH RELATIONS**

Abstract

The article investigates the evolution and contemporary challenges of the educational dimension of humanitarian policy within the framework of Ukrainian-Polish relations. The analysis is conducted through the lens of institutionalism, conceptualized both as a paradigm for the construction of bilateral relations and as a foundational framework for the establishment of joint commissions.

The study delineates the institutional mechanisms elaborated by Ukraine and Poland in the sphere of humanitarian cooperation. Particular emphasis is placed on a substantive examination of key bilateral agreements in the field of humanitarian policy, which function as strategic «roadmaps» guiding the practical development of Ukrainian-Polish cooperation.

Furthermore, the article problematizes a number of salient issues that carry the potential to generate tensions in the wider bilateral humanitarian agenda, as well as structural impediments to the effective implementation of humanitarian policy that necessitate further attention.

Finally, the study addresses the challenges confronting both Ukraine and Poland in the context of security, cultural, and migratory pressures provoked by Russia's full-scale invasion of Ukraine, as well as the persistent frictions associated with identity formation and contestation between the two states.

Keywords: Ukraine, Poland, European Union, education, civil society, humanitarian policy, democracy.

Стаття надійшла до редакції 26.07.25

© Тарасенко В. В., 2025